

ВИЗНАЧЕННЯ РИНКОВИХ ПОЗИЦІЙ СТРАХОВИКА НА ПІДСТАВІ ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Розглянуто та досліджено можливості визначення ринкової частки страховика за даними про його страхові резерви та виручку у разі відсутності інформації про страхові платежі, наведено термін та формули визначення коефіцієнту ринкового положення, наведено нормативне значення коефіцієнту ринкового положення, відповідність якому дозволяє класифікувати ринкові позиції компанії такими, що відповідають інвестиційним вимогам.

Ключові слова : коефіцієнт ринкового положення, ринкова частка, інвестиційний рівень, інформаційно непрозорі та закриті ринки.

Рассмотрены и исследованы возможности определения рыночной доли страховщика по данным о его страховых резервах и выручке в случае отсутствия информации о страховых платежах, приведены термин и формулы расчета коэффициента рыночного положения, приведено нормативное значение коэффициента рыночного положения, соответствие которому позволяет классифицировать рыночные позиции компании отвечающими инвестиционным требованиям.

Ключевые слова: коэффициент рыночного положения, рыночная доля, инвестиционный уровень, информационно непрозрачные и закрытые рынки.

Considered and investigated the possibility of determining the market share of the insurer's on the basis data on its insurance reserves and revenues in the absence of information on insurance payments, specified the term and the formula for calculating the coefficient of the market situation, specified the normative value of the coefficient of the market position, compliance with which is possible to classify the market position of the company responsible investment grade.

Keywords: coefficient of market position, market share, investment grade, non-transparent information and closed markets.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В загальному вигляді ринкова частка компанії визнача-
ється як відношення показника по компанії до аналогічного показника по всьому ринку:

показникпокомпанії

ринковачастка = аналогічнийпоказникповсьомуринку

Тобто ринкову частку можна визначити по будь-якому показнику, але зазвичай під ринковою часткою компанії розуміють її частку по продажах (якщо відсутнє додаткове уточнення щодо здійсненого розрахунку). Це зумовлено тим, що саме в такому вимірі ринкова частка виступає головним показником результатів конкурентної боротьби компанії, ступеню її домінування на ринку, спроможності впливати на характеристики попиту та пропозиції на відповідну групу товарів (послуг).

Ринкова частка має багато застосувань, але автор хоче зробити наголос на її значенні в процесі встанов-

лення кредитного рейтингу страховика. Автор вважає, що ринкова частка є якісним показником, дотримання якого є однією з умов вважати рейтинг таким, що відповідає інвестиційному рівню [2]. Мається на увазі наявність у страховика не тільки капіталів та ресурсів, а й бізнесу, що генерує сталі грошові потоки.

В страхуванні ринкова частка визначається відношенням страхових платежів страховика до страхових платежів в цілому по ринку:

страховіплатежістраховика

ринковачасткастраховика= страховіплатежівціломупоринку

У визначенні ринкових часток страховиків все виглядає начебто просто, але на практиці існують проблеми. Вони полягають у доступі до інформації, а точніше – у доступі до інформації по страховим компаніям, оскільки починаючи з підсумків 2008 року Нацкомфінпослуг щоквартально оприлюднює на своєму web-сайті консолідовані звітні дані по всім страховикам.

Справа в тому, що згідно чинного законодавства [3, ст. 14], [4, ст. 34] страхові компанії, як і інші фінансові установи, зобов'язані оприлюднювати лише річну фінансову звітність. А відомості про страхові платежі до зазначеної звітності не відносяться. Тому рішення про оприлюднення показників страхової діяльності приймається на розсуд кожного страховика і в обсязі, визначеному самим страховиком.

На web-сайтах компаній показники діяльності, якщо і публікуються, то зазвичай вибірково, нерегулярно і не в спеціальному розділі. При цьому слід відзначити, що навіть не всі так звані "реальні" компанії мають web-сайти, а ті що мають – не всі підтримують їх в актуальному стані.

Найбільш поширеним на сьогодні джерелом інформації щодо страхової діяльності компаній є журнал "Insurance Top". Але на жаль, в ньому публікуються показники лише приблизно по 70-90 компаніям, а режим їх використання не зовсім зрозумілий – існує застереження щодо прав власності на статистичні дані.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При визначенні ринкових позицій, рівня та інтенсивності конкуренції, використовуються розробки таких дослідників як Херфіндаль, Хіршман, Лернер та інші

На жаль, визначенню конкурентних позицій на інформаційно непрозорих та закритих ринках приділено мало уваги.

Цілями статті є:

1) пошук показника, подібного до ринкової частки, але що вираховується за даними фінансової звітності страховика

2) визначення нормативного значення будь-якого показника, подібного до ринкової частки, відповідність якому дозволяє класифікувати ринкові позиції компанії помітними (значними), тобто такими, що відповідають інвестиційним вимогам

Основний матеріал дослідження. Як було відзначено вище, дані про страхові платежі у фінансовій звітності відсутні. Найбільш тісно зі страховими платежами пов'язані два параметри фінансової звітності:

– страхові резерви – відображаються в стр. 415 балансу;

– виручка (доход) – відображається в стр. 010 звіту про фінансові результати.

Таблиця 1. Структура страхових резервів у 2008-2010 роках

	2008		2009		2010	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
резерв незароблених премій	7 628,8	82,1	6 146,9	73,6	6 620,3	72,1
резерв заявлених, але не виплачених збитків	1 084,6	11,7	1 367,6	16,4	1 502,2	16,4
резерв збитків, які виникли, але не заявлені	233,3	2,5	324,2	3,9	444,5	4,8
резерв катастроф	54,5	0,6	76,0	0,9	92,1	1,0
резерв коливань збитковості	293,9	3,2	437,4	5,2	527,5	5,7
всього "ризикове" страхування	9 295,1	100,0	8 352,1	100,0	9 186,6	100,0
резерви довгострокових зобов'язань	1 547,6	96,2	1 750,2	97,8	2 138,6	97,9
резерви належних виплат страхових сум	61,4	3,8	38,9	2,2	46,5	2,1
всього страхування життя	1 609,0	100,0	1 789,2	100,0	2 185,2	100,0

*Джерело: за даними Нацкомфінпослуг [4]

Виходячи з аналізу складових страхових резервів (табл. 1), можна зробити такі висновки:

– страхові резерви тим адекватніше відображають ринкову частку, чим більш "простим" та "масовим" є страховий портфель. Мається на увазі, що великий за обсягом збиток (наприклад, щодо страхування майна) автоматично призводить до значного зростання страхо-

вих резервів за рахунок резерву заявлених, але не виплачених збитків. І чим більш тривалим буде процес врегулювання такого збитку, тим більш викривленою буде оцінка ринкової частки на підставі страхових резервів;

– в цілому у діяльності із страхування життя страхові резерви більш точно відображають ринкову частку порівняно з "ризиковим" страхуванням.

Таблиця 2. Страхові платежі та виручка у 2008-2010 роках

	2008		2009		2010	
	млн грн	у % до платежів	млн грн	у % до платежів	млн грн	у % до платежів
страхові платежі валові = стр010р1	22 913,0	57,5	19 614,7	59,0	22 175,2	50,3
страхові платежі чисті = стр010р1 – стр020р1	13 907,5	94,7	10 770,6	107,4	11 469,1	97,2
виручка = стр.070р1	13 171,5	x	11 572,7	x	11 153,3	x
страхові платежі валові = стр080р1	1 095,5	46,1	827,3	74,3	906,5	54,1
страхові платежі чисті = стр080р1 – стр090р1	1 036,5	48,8	783,0	78,5	867,4	56,5
виручка = стр.100р1	505,4	x	614,9	x	490,3	x

*Джерело: за даними Нацкомфінпослуг [4]; р1 – звіт про доходи та витрати страховика [5]

Виходячи з аналізу визначення виручки та фактичних її значень в цілому по ринку (табл. 2), можна зробити такі висновки:

– виручка тим адекватніше відображає ринкову частку, чим меншим є вихідне перестраховання компанії. Особливо це стосується "ризикових" страховиків

– у діяльності із страхування життя виручка може значно викривляти ринкову частку на початковому етапі існування компанії (поки вона переважно збирає платежі, а не здійснює виплати), а також у разі різкого зменшення обсягу продажів та здійснення значних виплат по раніше укладеним договорам

Таким чином, окреме застосування як страхових резервів, так і виручки у якості еквівалента ринкової частки, може виявитися хибним. Але їх спільне використан-

ня може зменшити похибку. Страхові резерви включають в себе частку перестраховиків, тому спільне застосування страхових резервів та виручки зменшує невизначеність виручки щодо перестраховування. При цьому невизначеність страхових резервів щодо резерву заявлених, але не виплачених збитків, залишається. У діяльності із страхування життя додатково зменшується невизначеність виручки щодо відрахувань у страхові резерви та повернень з них.

Таким чином, у якості показника, подібного до ринкової частки, але що вираховується за даними фінансової звітності страховика, може бути застосований інтегральний показник, вирахований як середнє ринкової частки по страховим резервам та ринкової частки по виручці:

$$\text{НОВИЙ ПОКАЗНИК} = \frac{\text{ринковачасткапостраховимрезервам} + \text{ринковачасткаповиручці}}{2}$$

Тобто ми можемо отримати показник частки, з яким можна оперувати аналогічно ринковій частці по страховим платежам. На цьому поставлену задачу можна було б вважати вирішеною. Але насправді глибинною причиною постановки задачі було знайти інструментарій для аналізу на інформаційно непрозорих та закритих ринках (в даному випадку під інформаційно непрозорими та закритими ринками розуміються такі ринки, на яких відомі загальні – консолідовані – показники, але

відсутній або ускладнений публічний доступ до показників по конкретних компаніях). Даних про ринкову частку компанії на такому ринку недостатньо, якщо невідомий ступінь його концентрації та ринкові частки лідерів.

Для аналізу ринкових позицій на інформаційно непрозорих та закритих ринках автор застосовує власну розробку – коефіцієнт ринкового положення (КРП). В загальному вигляді він визначається наступним чином:

$$\text{КРП} = \frac{\text{ринковачасткапопоказнику}}{\text{ринковачастканаабсолютноконкурентномуринку}}, \text{ де:}$$

$$\text{ринковачастканаабсолютноконкурентномуринку} = \frac{1}{\text{середнякількістькомпанійзарік}}$$

або

$$\text{КРП} = \text{ринковачасткапопоказнику} \times \text{середнякількістькомпанійзарік}$$

Коефіцієнт ринкового положення показує як фактична ринкова частка компанії співвідноситься з часткою, яка дорівнює одиниці поділеної на кількість компаній. Тобто здійснюється співставлення з абсолютно конкурентним ринком, на якому всі компанії мають однакову ринкову частку.

Завдяки такому розрахунку коефіцієнт ринкового положення дозволяє робити судження про конкурентні позиції компанії, навіть якщо відома тільки її ринкова частка і відсутня інформація про частки конкурентів. Наприклад, якщо на ринку, на якому присутні 50 компаній, ринкова частка компанії становить 1%, то коефіцієнт її ринкового положення дорівнює 0.5, тобто її ринкова частка в два рази менше частки, якби такий ринок був абсолютно конкурентним. А якщо ринкова частка іншої компанії на тому ж ринку становить 10%, то коефіцієнт її ринкового поло-

ження дорівнює 5, тобто в п'ять разів перевищує частку на абсолютно конкурентному ринку.

Тому у якості відповіді на питання, яке значення ринкової частки припустимо вважати відповідним інвестиційному рівню (в даному випадку мається на увазі загальна оцінка компанії і зокрема – класифікація її кредитоспроможності), автор вважає значення коефіцієнту ринкового положення не менше одиниці. Тобто, якщо ринок складається з 10 компаній, то ринкова частка повинна становити не менше 10%, якщо 100 компаній – то "планка" всього 1%.

Коефіцієнт ринкового положення може бути розрахований на базі ринкових часток по будь-якому параметру. Стосовно страхування, на сьогодні автор визначає коефіцієнт ринкового положення (за даними фінансової звітності) наступним чином:

$$КРП = \frac{КРП(ср) + КРП(в)}{2}, \text{ де}$$

КРП(ср) – коефіцієнт ринкового положення по страховим резервам;

КРП(в) – коефіцієнт ринкового положення по виручці

$$КРП(ср) = \frac{\text{ринковачасткакомпанії постраховимрезервам}}{\text{ринкова частка на абсолютно конкурентному ринку}}$$

$$КРП(в) = \frac{\text{ринковачасткакомпаніїповиручці}}{\text{ринковачастка наабсолютноконкурентномуринку}}$$

$$\text{ринковачастканаабсолютноконкурентномуринку} = \frac{\text{середнякількістькомпанійзарік}}{\text{середнякількістькомпанійзарік}} = \frac{СК(ш) + СК(к)}{2}, \text{ де}$$

СК(п) – кількість страхових компаній на початок року

СК(к) – кількість страхових компаній на кінець року

$$\text{ринковачасткакомпаніїпостраховимрезервам} = \frac{\text{страховірезервикомпанії}}{\text{страховірезерви повсім компаніям}}$$

$$\text{ринковачасткакомпаніїповиручці} = \frac{\text{виручкакомпанії}}{\text{виручкаповсімкомпаніям}}$$

Результати визначення ринкової частки через коефіцієнт ринкового положення та окремо через його складові наведено в таблиці 3. Страхові платежі чисті та страхові платежі валові розраховано як це наведено в таблиці 2. Розрахунок здійснено по таким 33 страховим компаніям (за алфавітом) [1]: "Аврора", "Альфа-Гарант", "Альянс Україна", "АРМА", "АСКА", "АСКО-Донбас Північний", "АХА Страхування", "АХА Україна",

"Брокбізнес", "Бусін", "Гарант-Авто", "Грандвіс", "ЕйЕм-Джи Груп", "Експрес Страхування", "Європейський страховий союз", "ІНГО Україна", "Індіго", "Кримська страхова компанія", "Крона", "ЛЕММА Сіті Сервер", "ЛЕММА", "Мир", "Міська страхова компанія", "НАСТА", "Нафтагазстрах", "Панацея-1997", "Статус", "Стройполіс", "ТАС", "Українська охоронно-страхова компанія", "Українська страхова група", "Універсальна", "Фінекс".

Таблиця 3. Відхилення ринкових часток, розрахованих по коефіцієнту ринкового положення та його складовим, від ринкових часток, розрахованих по страховим платежам чистим та страховим платежам валовим

	ринк. частка по КРП		ринк. частка по СР		ринк. частка по В	
	до СП чистих	до СП валових	до СП чистих	до СП валових	до СП чистих	до СП валових
2010 – медіана відхилення	17,37	32,24	34,46	22,50	7,16	44,03
2010 – середнє відхилення	32,17	36,15	56,75	35,95	15,22	51,14
2009 – медіана відхилення	24,32	25,25	34,89	17,14	12,82	47,01
2009 – середнє відхилення	112,56	29,65	114,62	26,19	119,49	46,41
2008 – медіана відхилення	21,54	21,78	32,20	15,33	11,99	41,97
2008 – середнє відхилення	92,79	23,41	167,00	21,88	31,02	43,46

*Джерело: розрахунок автора за даними "Сборника рейтингов 2010. Часть 1: рисковое страхование Украины" [6]

де, В – виручка, КРП – коефіцієнт ринкового положення, СП – страхові платежі, СР – страхові резерви

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Аналіз визначення ринкової частки за даними фінансової звітності (табл. 3) дозволяє підтвердити міркування, викладені в цій статті, а саме:

- 1) ринковій частці по страховим платежам чистим найбільш відповідає виручка
- 2) ринкову частку по страховим платежам валовим більш точно відображають страхові резерви
- 3) коефіцієнт ринкового положення, розрахований по страховим резервам та виручці, можна вважати прийнятним для оцінки ринкової частки страховика в умовах відсутності даних про його страхові платежі

Для перевірки ступеня відповідності коефіцієнту ринкового положення ринковій частці компаній із страхування життя необхідно здійснити відповідні розрахунки. Викликає інтерес застосування коефіцієнту ринкового положення в інших галузях економіки на базі притаманних їм даних.

1. Сборник рейтингов 2010. Часть 1: рисковое страхование Украины: Финансово-аналитический справочник / Автор О.А. Плахтий, 2011. 2. Плахтий О. Участников страхового рынка прорейтинговали // Финансовые услуги. – 2010. – №1-2. – С. 5-6 3. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", №996-XIV від 16.07.1999, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> 4. Закон України "Про страхування", №85/96-ВР від 07.03.1996 р., [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> 5. Розпорядження Нацкомфінпослуг від 03.02.2004 N 39 "Про затвердження Порядку складання звітних даних страховиків", [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0517-04> 6. Сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/734.html>

Надійшла до редколегії 18 . 0 2 . 12